

Husholdningene

Svak vekst i husholdningenes disponible realinntekter

Ifølge foreløpige anslag gikk husholdningenes disponible inntekter opp med 3,8 prosent fra 2000 til 2001. Med en prisstigning på 2,5 prosent (målt ved prisdeflatoren for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner) innebar dette en vekst i husholdningenes disponible realinntekter på 1,2 prosent, mot 3,4 prosent året før.

Husholdningenes lønnsinntekter (regnet reelt) gikk opp med 2,8 prosent fra 2000 til 2001, mot en vekst på 1,9 prosent året før. Lønnsinntektene ga et bidrag til veksten i disponibel realinntekt på 2,2 prosentpoeng, mot et bidrag på 1,5 prosentpoeng året før. Bak denne utviklingen lå en oppgang i antall utførte normalårsverk på 0,5 prosent og en oppgang i gjennomsnittlig lønn per normalårsverk på 4,9 prosent.

Husholdningenes realinntekter fra blandet inntekt gikk opp med 0,5 prosent fra 2000 til 2001 og ga kun et beskjedent bidrag til veksten i husholdningenes disponible realinntekter. Blandet inntekt inneholder i

tillegg til husholdningenes inntekter fra næringsvirksomhet, også en beregnet avkastning av egen bolig.

Realveksten i stønadene fra det offentlige var på 4,3 prosent i fjor, noe som ga et bidrag på 1,3 prosentpoeng til veksten i husholdningenes disponible realinntekter. Utbetalingene av arbeidsledighetsstønader og sykepenger mm. gikk reelt sett opp med henholdsvis 4,3 prosent og 5,3 prosent. Alderspensjonene gikk reelt sett opp med 1,9 prosent fra 2000 til 2001. Dette var omtrent som veksten året før.

Husholdningenes netto formuesinntekter ga et negativt bidrag til veksten i husholdningenes disponible realinntekter på 1,4 prosentpoeng fra 2000 til 2001, mot et positivt bidrag på 1,6 prosentpoeng året før. Flere faktorer medvirket til denne utviklingen. Nye tall fra selvangivelsesstatistikken viser en vekst i motatt aksjeutbytte på hele 53 prosent fra 1999 til 2000, noe som i sterk grad bidro til den høye veksten i husholdningenes formuesinntekter dette året. I tillegg ble det i begynnelsen av september 2000 innført skatt på aksjeutbytte, noe som kan ha bidratt til at aksjeselska-

Husholdninger og ideelle organisasjoner. Inntekter og utgifter¹

Milliarder kroner

	Løpende priser				Realvekst. Prosent ²			Bidrag til vekst i disponibel realinntekt. Prosentpoeng		
	1998	1999	2000	2001 ³	1999	2000	2001	1999	2000	2001
Inntekter	833,9	882,3	942,5	992,8	3,8	3,6	2,8	5,3	5,2	4,0
Lønnsinntekter	465,7	495,0	520,1	548,2	4,3	1,9	2,8	3,4	1,5	2,2
Blandet inntekt	98,6	100,9	105,1	108,2	0,4	1,0	0,5	0,1	0,2	0,1
Formuesinntekter ⁴	54,1	58,4	71,8	75,1	5,9	19,3	2,0	0,5	1,8	0,2
Offentlige stønader	172,2	184,4	197,4	211,1	5,0	3,8	4,3	1,5	1,2	1,3
Andre inntekter	43,4	43,6	48,1	50,2	-1,4	7,0	1,8	-0,1	0,5	0,1
Utgifter	245,8	267,8	287,3	312,8	6,9	4,0	6,2	-2,9	-1,8	-2,7
Skatt av inntekt og formue ⁴	189,4	200,9	216,0	229,5	4,0	4,3	3,6	-1,3	-1,4	-1,2
Formuesutgifter ⁴	47,9	58,1	61,3	73,4	19,0	2,3	16,7	-1,5	-0,2	-1,6
Andre utgifter	8,5	8,8	9,9	10,0	1,9	8,7	-1,9	0,0	-0,1	0,0
Disponibel inntekt	588,1	614,5	655,2	680,0	2,5	3,4	1,2			
Korr sparing i pensj.fond	5,6	6,7	6,7	7,5						
Konsum	552,8	576,2	608,0	636,5						
Sparing	41,0	45,0	53,9	51,0						
Kapitaloverføringer, netto	-1,3	-1,2	-1,4	-1,4						
Nettorealinvesteringer	11,5	11,4	13,5	14,0						
Nettofinansinvestering ⁵	28,3	32,5	38,9	35,6						
Memo:										
Sparerate	7,0	7,3	8,2	7,4						
Nettofinansinvesteringsrate ⁶	4,8	5,3	5,9	5,2						

¹ På grunn av avrundingsfeil summerer ikke underkomponentene seg nøyaktig opp til totaltallene.

² Nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner er brukt som deflator.

³ Anslag basert på modellberegninger og direkte informasjon om enkelte poster.

⁴ Tallet for 2000 er revidert siden siste publisering av nasjonalregnskapet. Avledede størrelser er dermed også endret.

⁵ Nettofinansinvestering er definert som sparing pluss netto kapitaloverføringer minus nettorealinvesteringer.

⁶ Nettofinansinvesteringsrate er definert som nettofinansinvestering som andel av disponibel inntekt, regnet i prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Disponibel inntekt: Status for revisjon av 2000-tall og beregningene av 2001-tall

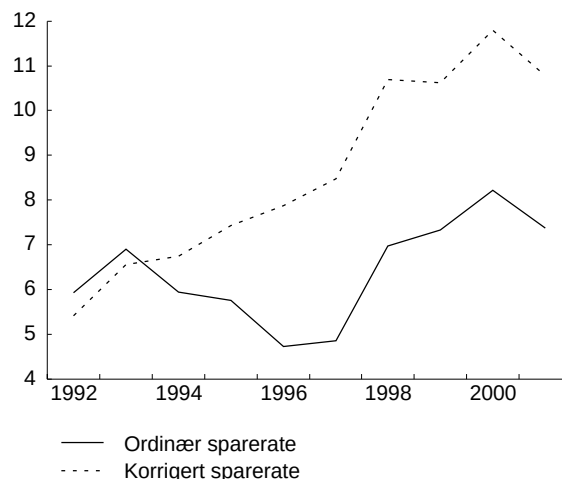
Det er tidligere publisert foreløpige nasjonalregnskapstall for 2000. Tallene som legges fram her kan betraktes som nye foreløpige nasjonalregnskapstall for 2000. Ny informasjon fra selvangivelsesstatistikken om mottatt aksjeutbytte samt nye beregninger av mottatte renteinntekter har ført til en kraftig oppjustering av formuesinntektene i 2000. Formuesinntektene er oppjustert med i overkant av 7 milliarder kroner i forhold til tidligere publiserte nasjonalregnskapstall. Bak denne revisjonen ligger en oppjustering av mottatt aksjeutbytte på 6,5 milliarder kroner og en oppjustering av mottatte renter på vel 700 millioner kroner. I tillegg til dette har nye beregninger av renteutgiftene ført til at posten formuesutgifter har blitt nedjustert med nesten 500 millioner kroner. For 2000 er tallet for skatt av inntekt og formue oppjustert med vel 4 milliarder kroner. Mye av denne oppjusteringen kan tilskrives ny informasjon om skatt på realiserte aksjegevinster.

For 2001 mangler nasjonalregnskapet informasjon om en rekke poster, og disse har dermed blitt anslått. 2001-tallene kan dermed ikke anses som foreløpige nasjonalregnskapstall, men som anslag på hva disse vil bli. Metodene som er benyttet for å anslå postene er både modellframskrivinger og direkte bruk av annen informasjon som er relevant for enkelte poster. Et eksempel på dette er informasjonen fra Oslo Børs om en nedgang i utbetalt aksjeutbytte for de børsnoterte selskapene fra 2000 til 2001.

per i større grad holdt igjen utbyttebetalingene i 2001. For de børsnoterte selskapene bekrefter Oslo Børs dette, og har beregnet at det var en nedgang i utbetalt aksjeutbytte på om lag 5 prosent i 2001 sammenlignet med året før. Husholdningenes formuesutgifter består i all hovedsak av gjeldsrenter. Både høyere gjennomsnittlig lånerente og høy vekst i husholdningenes bruttogjeld bidro til en kraftigere økning i formuesutgiftene i 2001 sammenlignet med året før.

Skatt av inntekt og formue ga et negativt bidrag til veksten i husholdningenes disponible realinntekter på 1,2 prosentpoeng i 2001. Dette er om lag på nivå med de negative bidragene de siste årene. Bidraget fra skatt av inntekt og formue vil være negativt selv med uendrede gjennomsnittlige skattesatser, så lenge realinntektene øker. I 2000 var det relativt høy skatteinnngang som følge av skatt på realiserte aksjegevinster. I inntektsregnskapet vil slike skatter registreres når de blir ilignet, og de vil da redusere disponible inntekt. Inntekter i form av gevinster fra selve aksjesalget blir derimot ikke registrert som løpende inntekt, da dette blir sett på som en omvurdering av et formuesobjekt, og hører begrepsmessig inn under et kapitalregnskap. Omvurderinger av denne typen vil imidlertid påvirke forbruksmulighetene over tid. Begrepet disponibel inntekt i nasjonalregnskapet gir således ikke et helt dekkende bilde av det en i dagligtale forstår med inntekt.

Husholdningenes sparerate. 1992 - 2001

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Konsum og sparing i husholdninger og ideelle organisasjoner

Konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner målt i faste priser viste ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall en oppgang på 2,2 prosent i 2001, sammenlignet med 2,4 prosent året før. Etter en forholdsvis sterk vekst i konsumet fra 4. kvartal 2000 til 1. kvartal 2001, var veksten gjennom resten av fjoråret relativt beskjeden.

Spareraten noe ned

Med sterkere konsumvekst enn inntektsvekst i fjor gikk spareringen ned med 0,8 prosentpoeng fra nivået i 2000, og er omtrent som nivåene i 1998 og 1999. Spareringen for år 2001 er foreløpig anslått til 7,4 prosent.

Ved beregning av konsum og sparing i husholdningssektoren legger nasjonalregnskapet til grunn at varige goder utenom boliger i sin helhet konsumeres i det året de anskaffes. Hvis en alternativt betrakter kjøpene av slike goder som en investering og ikke som forbruk, kan en beregne en korrigert sparerate (se boks). Fra 2000 til 2001 er også den korrigerte spareringen anslått til å ha gått ned med om lag ett prosentpoeng.

Moderat vekst både i husholdningenes realformue og konsum

Foreløpige anslag viser at husholdningenes gjennomsnittlige realformue gikk opp med i underkant av 4 prosent fra 2000 til 2001. Bak denne utviklingen lå en realvekst i boligformuen på i overkant av 5,5 prosent og en nedgang i realverdien av nettofordringene på vel 2,5 prosent. Realveksten i boligformuen henger sammen med omvurderinger som følge av at prisene på bruktboliger i gjennomsnitt gikk opp med om lag 7 prosent, mens konsumprisveksten var på 2,5 prosent målt ved konsumdeflatoren (og 3,0 prosent målt ved konsumprisindeksen). Både fordrings- og gjeldsbeholdningene økte fra 2000 til 2001. Fordringene, som

Korrigert sparerate

I nasjonalregnskapets beregninger av husholdningenes konsum, inntekt, sparing og sparerate tas det ikke hensyn til at varige konsumgoder utenom bolig yter konsumtjenester utover det året de anskaffes. Det knytter seg et betydelig element av investering ved kjøp av slike goder. Det meste av konsumet av tjenester fra varige goder er også knyttet til tjenestestrømmen fra goder kjøpt i tidligere perioder. Verdien av tjenestene som beholdningen av varige goder yter regnes heller ikke som inntekt i nasjonalregnskapet.

For bedre å få fram den reelle sparingen i husholdningene kan man lage en korrigert sparerate, hvor en forsøker å fjerne effektene av nasjonalregnskapets behandling av varige goder (utenom bolig). For å komme fram til den korrigerte spareraten må en justere både konsum og inntekt.

Konsumet må korrigeres ved å trekke ut kjøpene av varige goder og legge til anslag på verdien av tjenestestrømmen som godene yter. Tjenestekonsumet av varige goder er definert som summen av verdiforringelsen og realavkastningen på beholdningen av slike goder, og erstatter kjøpene av disse godene når korrigert konsum beregnes. Realavkastningen er konvensjonelt satt lik 2,5 prosent.

Varige konsumgoder utenom bolig består av egne transportmidler (dvs. hovedsakelig personbiler), møbler, elektriske artikler, briller og ortopedisk utstyr mv, og varige fritidsvarer. Vegdirektoratets tall for registrerte personbiler etter alder har blitt utnyttet for beregning av den tekniske depresieringen av bilbeholdningen. Siden en ikke har tilsvarende tall for andre varige konsumgoder, har en lagt til grunn samme depresieringsprofil som for personbiler. For kjøp av andre varige konsumgoder har en for hvert år også trukket fra utlendingers kjøp. Det forutsettes, som i SSBs makroøkonomiske modell MODAG, at utlendingers kjøp utgjør 2,2 prosent av de totale kjøpene av andre varige konsumgoder.

Beregningen av verdiforringelsen for varige goder utenom bolig er gjennomført uten at en har brukt observerte data for annenhåndspriser for disse kapitalgodene. Ved beregning av bruktpriene har en gjort en forenkende antagelse om et perfekt fungerende annenhåndsmarked. En slik antagelse gjør det mulig å avlede bruktpriene ut fra kjennskap til den fysiske depresieringen samt priser på nye varige konsumgoder.

For å komme frem til en korrigert sparerate må en i beregningene også korrigere husholdningenes inntekter ved å legge til avkastningen av beholdningene av varige forbruksgoder. Hverken ved beregning av den ordinære eller korrigerte spareraten er omvurdering av verdien på varige konsumgoder eller av annen kapital innarbeidet i inntektssanslaget. Dette gjelder også for bolig. Utviklingen i spareratene må følgelig ses i lys av den omvurdering av real- og finanskapitalen som har funnet sted i samme periode.

i gjennomsnitt oversteg gjelda med over 430 milliarder kroner; hadde imidlertid en svakere realvekst enn gjelda.

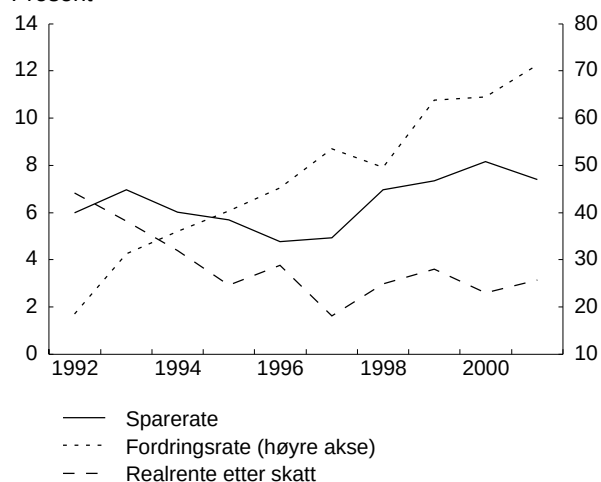
Noen nasjonalregnskapsbegreper

Som en del av hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet i 1995 ble det innført enkelte nye begreper. Noen av disse omtales nedenfor.

- *Blandet inntekt* omfatter i tillegg til driftsresultat, blant annet i boligsektoren, også implisitt et element av avlønning for arbeid utført av eierne eller deres familie.
- *Andre inntekter* omfatter stønader fra utlandet, overføringer fra ideelle organisasjoner og andre overføringer til ideelle organisasjoner fra innenlandske sektorer og overføringer til husholdninger fra innenlandske sektorer utenom det offentlige.
- *Andre utgifter* omfatter stønader til utlandet, og overføringer fra husholdninger til innenlandske sektorer utenom det offentlige.
- *Avkastning på forsikringskrav* er avkastningen på husholdningenes fordringer på forsikringsselskap, og private pensjonskasser og fond. Disse fordringene er i all hovedsak verdien av private livs- og pensjonsforsikringer. Posten er inkludert i formuesinntekter.
- *Disponibel inntekt* er lik differansen mellom lønn, blandet inntekt, formuesinntekter, offentlige stønader og andre inntekter på den ene siden og skatter, formuesutgifter og andre utgifter på den andre.
- *Sparing* er definert som disponibel inntekt pluss korreksjon for sparing i pensjonsfond minus konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner.
- *Sparerate* er definert som sparingens andel av disponibel inntekt.
- *Individuelt konsum i offentlig forvaltning* er konsum som er knyttet til enkeltindivider. Konsumet i offentlig forvaltning inneholder i tillegg en kollektiv komponent der generell administrasjon, forsvar, rettsvesen mv. inngår.
- *Personlig konsum* er definert som summen av konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner og individuelt konsum i offentlig forvaltning.

Sparerate, netto fordringsrate og realrente etter skatt 1992 - 2001

Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Utviklingen i personlig konsum

Volum- og prisendring fra foregående år i prosent

	Mrd. kroner ¹ 2001	Volumendring		Prisendring	
		2000	2001	2000	2001
Personlig konsum	836,2	2,3	2,1	3,5	3,6
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	636,5	2,4	2,2	3,1	2,5
Individuelt konsum i off. forv.	199,7	2,0	1,9	4,7	7,5
- Statsforvaltningen	40,9	2,4	0,9	4,4	4,9
- Kommuneforvaltningen	158,8	1,9	2,1	4,8	8,2

¹ Nivå tall i løpende kroner.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Husholdningenes realrente etter skatt gikk opp med om lag 0,5 prosentpoeng på årsbasis i 2001. Realrenta var imidlertid vel 1 prosentpoeng høyere i 3. og 4. kvartal 2001 sammenlignet med samme periode året før. Dette skyldes i hovedsak svak prisvekst, men også en høyere lånerente i 2001 enn året før. Den moderate veksten i husholdningenes konsum kan ses i sammenheng med svak vekst i husholdningenes disponible realinntekter og høyere realrente etter skatt i 2001 enn i 2000.

Tilnærmet uendret vekst i personlig konsum

Personlig konsum, definert som summen av konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner og individuelt konsum i offentlig forvaltning målt i faste priser, gikk opp med 2,1 prosent fra 2000 til 2001, om lag det samme som året før. Individuelt konsum i offentlig forvaltning hadde en vekst på i underkant av 2 prosent, mens konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner hadde en vekst på i overkant av 2 prosent. Konsum i ideelle organisasjoner, som økte med 0,3 prosent fra 1999 til 2000, steg med 1,9 prosent i fjor. Både utviklingen i kommuneforvaltningen og statsforvaltningen bidro til veksten i individuelt konsum i offentlig forvaltning fra 2000 til 2001. Veksten var klart sterkest innenfor kommuneforvaltningen, som i 2001 sto for i underkant av 80 prosent av individuelt konsum i offentlig forvaltning.

Nærmere om forbruksutviklingen i husholdningene

Varekonsumet målt i faste priser økte med 2,1 prosent fra 2000 til 2001 etter en vekst på 1,9 prosent året før. Kjøp av egne transportmidler (der kjøp av personbiler, både nye og brukte fra andre sektorer, er den viktigste underposten) sank med 2,3 prosent i 2001 etter en oppgang på 5,4 prosent året før. Ifølge tall fra Vegdirektoratet ble det førstegangsregistrert i underkant av 126 500 personbiler i fjor. Dette var en nedgang på 4,5 prosent sammenlignet med 2000. Kjøp av øvrige varige konsumgoder, dvs. varer som elektriske artikler, møbler og varige fritidsvarer, økte samlet sett med 4,8 prosent på årsbasis. Denne veksten må ses i lys av at disse varene hadde en prisnedgang på mer enn 2 prosent i fjor, mens prisdeflatoren for konsum i hushold-

Førstegangsregistrerte personbiler. 1990-2002
1000 stk. Sesongjustert

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

ninger og ideelle organisasjoner gikk opp med 2,5 prosent.

Matvareforbruket gikk opp med 1,7 prosent fra 2000 til 2001 etter en vekst på i overkant av 1 prosent året før. Økningen i veksttakten for matvarer kan i noen grad forklares med en prisnedgang på over 2 prosent i fjor, som i stor grad var forårsaket av en halvering av momssatsen på matvarer fra 1. juli.

Kjøp av klær og sko økte med 6,7 prosent fra 2000 til 2001 etter en vekst på 4,7 prosent fra 1999 til 2000. Den sterke konsumveksten hang sammen med en prisnedgang på disse varene. I 2001 gikk prisene på disse varene ned med 0,9 prosent.

Husholdningenes stasjonære energiforbruk viste en klar økning fra 2000 til 2001. Elektrisitetskonsumet, som i 2001 utgjorde i underkant av 90 prosent av det stasjonære energikonsumet, steg med 5,1 prosent. Konsumet av brensel (bl. a. fyringsolje og ved) økte med 4,7 prosent. I samme periode har også prisen på elektrisitet gått opp med over 25,4 prosent, mens prisen på brensel steg med i underkant av 7 prosent. Ifølge tall fra NVE var det en vekst i alminnelig forsyning av elektrisitet (forbruk av fastkraft fratrasket forbruk innen kraftintensiv industri) på 4,6 prosent. Temperaturkorrigert sank denne størrelsen med i underkant av 0,3 prosent. Veksten i energiforbruket fra 2000 til 2001 kan således i stor grad tilskrives temperaturmessige forhold.

Husholdningenes utgifter til drift av egne transportmidler målt i faste priser gikk opp med 1,6 prosent fra 2000 til 2001. Konsumet av drivstoff mv., som utgjør den viktigste underkomponenten, steg med 1,5 prosent, mot en nedgang på 3,4 prosent året før. Økningen kommer etter at den sterke prisveksten de foregående årene ble snudd til en prisnedgang på 8,4 prosent i 2001.

Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner

Volum- og prisendring fra foregående periode i prosent. Sesongjusterte kvartalsendringer

	Mrd. kroner ¹ 2001	Volumendring					Prisendring				
		2001	01.1	01.2	01.3	01.4	2001	01.1	01.2	01.3	01.4
Matvarer	71,9	1,7	4,1	-2,3	-1,6	3,7	-2,2	-3,7	3,1	-4,9	-2,6
Drikkevarer og tobakk	44,3	1,3	2,9	-0,4	-2,1	1,1	2,0	-0,3	0,5	-0,8	0,8
Elektrisitet	24,0	5,1	15,0	-4,9	-0,8	-4,3	25,4	5,4	14,1	4,0	-0,0
Brensel	3,1	4,7	25,4	-3,3	2,4	-7,0	6,8	-2,1	1,1	0,5	-1,7
Driftsutgifter til egne transportmidler ²	39,6	1,6	2,2	-0,2	0,8	1,0	-3,7	-8,0	7,9	-3,6	-2,6
Klær og skotøy ³	35,9	6,7	0,9	5,9	1,4	2,3	-0,9	2,6	-3,1	0,3	-1,5
Andre varige goder	52,6	4,3	1,9	2,2	1,2	1,4	-1,8	-0,9	-0,7	-0,6	-0,1
Helsepleie	17,6	2,9	0,5	1,0	1,7	-0,5	3,1	1,5	0,2	-0,3	1,9
Bolig	107,5	1,8	0,4	0,4	0,3	0,6	4,4	1,1	1,0	0,9	1,5
Kjøp av egne transportmidler	27,9	-2,3	-3,9	1,9	3,1	-4,0	3,3	2,3	0,7	0,4	0,3
Offentlig transportmidl, post mv.	47,3	7,4	5,2	-0,2	0,3	-1,2	2,8	-0,2	2,1	0,7	0,8
Andre varer	34,0	-3,4	-0,1	-1,1	-2,4	5,0	3,6	1,2	0,9	0,4	1,0
Andre tjenester	89,7	0,2	-1,0	0,3	0,8	-0,3	4,9	2,4	1,0	0,7	1,7
Ideelle organisasjoner	32,8	1,9	2,9	-0,4	0,4	-1,1	7,5	2,6	1,1	0,9	7,6
Hushold. konsum i utlandet	26,3	0,3	1,0	-0,3	0,5	-5,6	-1,2	0,9	0,0	-1,9	-0,9
Utlendingers konsum i Norge	-17,7	-0,6	1,1	1,0	1,3	2,0	1,4	-0,0	1,0	-1,5	0,7
Konsum i hush. og ideelle org.	636,5	2,2	1,9	0,2	0,2	0,3	2,5	0,1	1,6	-0,4	0,4
- tendens ⁴			0,8	0,7	0,3	0,5		0,6	0,6	0,2	0,3

¹ I løpende kroner. På grunn av avrundsingsfeil summerer ikke undergruppene seg nøyaktig opp til totaltallet.² Denne varekategorien inkluderer varer som reservedeler, bensin og oljer mv. og tjenester som bilforsikring og verkstedreparasjoner mv.³ Denne varekategorien omfatter også en ubetydelig andel tjenester.⁴ Endring i sesongjustert og glattet serie.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Utviklingen i konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner fordelt på hovedgrupper

Volum- og prisendring fra foregående år i prosent

	Mrd. kroner ¹ 2001	Volumendring		Prisendring	
		2000	2001	2000	2001
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	636,5	2,4	2,2	3,1	2,5
Konsum i husholdninger	603,7	2,5	2,2	3,0	2,2
- Varekonsum	327,6	1,9	2,1	2,1	0,9
- Tjenestekonsum	267,5	2,8	2,3	4,4	4,1
- Hushold. konsum i utlandet	26,3	3,8	0,3	2,3	-1,2
- Utlendingers konsum i Norge	-17,7	-1,0	-0,6	4,4	1,4
Konsum i ideelle organisasjoner	32,8	0,3	1,9	4,8	7,6

¹ Nivå tall i løpende kroner.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tjenestekonsumet, som i 2001 utgjorde om lag 44 prosent av det totale forbruket i husholdningene, gikk opp med 2,3 prosent fra 2000 til 2001. Mens veksten i tjenestekonsumet fra 1999 til 2000 var nesten ett prosentpoeng høyere enn veksten i varekonsumet, ser det nå ut til at disse to hovedkomponentene vokste om lag på linje i fjor.

Boligkonsumet, som utgjør i overkant av en sjettedel av konsumet i husholdninger, steg med 1,8 prosent i fjor. Verdien av tjenestestrømmen fra boligkapitalen utgjør om lag 91 prosent av det totale boligkonsumet. Denne komponenten gikk opp med 1,7 prosent fra 2000 til 2001 regnet i faste priser, sammenlignet med hhv. 1,3 og 1,4 prosent i de to foregående årene. Siden boligkapitalen i all hovedsak er bestemt av tidli-

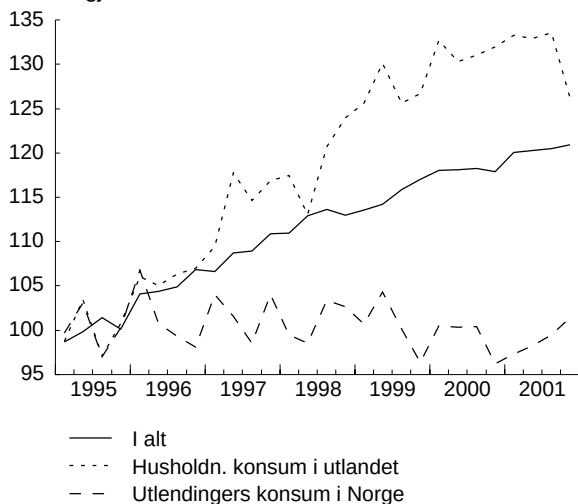
gere års nybygging og rehabilitering, vil volumveksten i tjenestestrømmen vise liten variasjon over tid.

Konsumet av post- og teletjenester gikk opp med 14,8 prosent i fjor, som er noe svakere enn gjennomsnittet i den foregående femårsperioden. Den sterke volumveksten for denne konsumposten de senere årene må ses i sammenheng med både innføring av moderne data- og teleutstyr og en betydelig prisnedgang. For transporttjenester var utviklingen langt mer moderat. Konsumet av transporttjenester knyttet til fly, båt og buss, gikk opp med 6,1 prosent fra 1999 til 2000. Fra 2000 til 2001 er veksten foreløpig anslått til 2,8 prosent. Gjennom året 2001 har det vært en avtagende tendens i konsumet av disse tjenestene. Spesielt svak var utviklingen i 4. kvartal, noe som kan skyldes effekten av terrorhandlingene i USA 11. september.

Helsekonsumet, som utgjør om lag 6,6 prosent av tjenestekonsumet, gikk opp med 2,9 prosent fra 2000 til 2001 etter en vekst på 3,3 prosent året før. Etter den siste hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet dekker denne konsumkategorien kun egenbetalinger i samband med konsum av helsetjenester samt utgifter til legemidler, briller mm. Offentlig finansiert helsekonsum dekket over folketrygden, inngikk tidligere som en del av husholdningenes konsum. Nå inngår den posten som en del av individuelt konsum i offentlig forvaltning.

For en del av tjenestekomponentene har det vært en sammenhengende nedgang fra 1999 til 2001. Dette gjelder for eksempel konsum av hotell- og restauranttjenester, som gikk ned med 3,5 prosent i fjor etter en

Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner Sesongjustert. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

nedgang på 1,5 prosent i 2000 og en vekst på 2,4 prosent i 1999.

Husholdningenes konsum i utlandet gikk opp med 0,3 prosent fra 2000 til 2001. Sterk nedgang fra 3. til 4. kvartal trakk gjennomsnittet ned. Utlendingers konsum i Norge gikk ned med 0,6 prosent fra 2000 til 2001. Ifølge tall fra SSBs overnattingsstatistikk gikk antall overnattinger foretatt av utlendinger ned med 3 prosent i 2001 sammenlignet med året før. Den svake utviklingen i både husholdningenes konsum i utlandet, og utlendingers konsum i Norge, kan trolig forklares som effekter av terrorhandlingene 11. september.

Inntektsutviklingen på 1990-tallet - noen hovedtrekk

Gjennomsnittstall for personer og husholdninger

Utviklingen i inntekter for den enkelte og for husholdninger er generelt gjenstand for stor interesse. I valgåret 2001 var oppmerksomheten ekstra stor. Fokusering på enkeltskjebner i begge ender av inntektsfordelingen kan ha stor effekt på opinionens holdninger og på politiske prioriteringer. Anekdotiske observasjoner kan imidlertid lett lede til gale oppfatninger om de viktige mønstrene i inntektsutviklingen. Det er vanskelig å korrigere disse raskt med offisiell helhetlig statistikk fordi det tar 15-16 måneder å produsere statistikk om inntekter og formue for personer og husholdninger basert på Statistisk sentralbyrås inntekts og formuesundersøkelse. Den følgende oversikten over inntektsforhold dekker derfor ikke årene etter 1999. En fylldigere oversikt er presentert i Statistiske analyser 45, "Inntekt, skatt og overføringer 2001".

Målt i faste 1999-kroner økte den gjennomsnittlige bruttoinntekten for alle voksne personer (bosatte 17 år og eldre) fra om lag 170 000 i 1990 til 220 100

Gjennomsnittlig utlignet inntektsskatt i prosent av bruttoinntekten for ulike inntektsgrupper. 1986-1999

	Alle	1. kvartil	2. kvartil	3. kvartil	4. kvartil	Topp 5
1986	24	8	15	23	28	31
1988	25	8	18	24	30	32
1990	24	7	16	23	28	32
1992	22	7	14	21	27	30
1994	24	8	16	23	29	32
1996	25	8	17	24	30	33
1998	25	10	18	24	30	32
1999	25	10	18	24	30	32

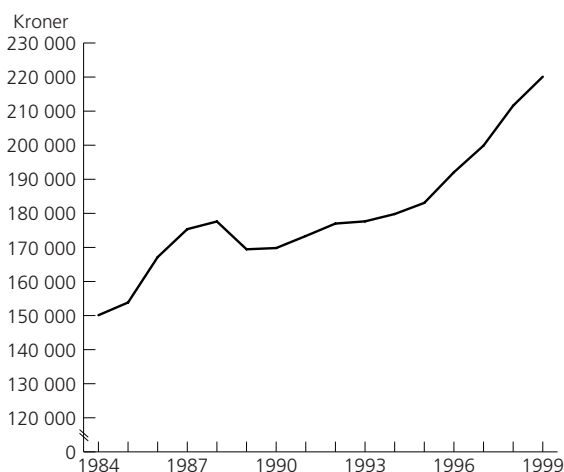
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelser, Selvangivelsesstatistikk og Skattestatistikk.

kroner i 1999. Bruttoinntekten er summen av alle skattepliktige inntekter på selvangivelsen. Den omfatter dermed ikke skattefrie inntekter som barnetrygd, bostøtte og sosialhjelp. I 1999 hadde 3,4 millioner personer, eller 99 prosent av alle voksne, en eller annen form for skattepliktig inntekt. Siden 1989 har den gjennomsnittlige bruttoinntekten økt hvert år. Nær tre fjerdedeler av bruttoinntektsveksten over hele tiåret kom etter 1995. Noe av økningen skyldes at flere inntekter ble skattepliktige og dermed kom inn i bruttoinntektsbegrepet. De største komponentene i bruttoinntekten er lønnsinntekt (68 prosent av all bruttoinntekt i 1999), ytelser fra folketrygden (13 prosent), næringsinntekt (6 prosent), renteinntekter (2 prosent) og aksjeutbytte (2 prosent).

Gjennomsnittsskatten for alle personer 17 år og over har stort sett ligget stabilt på 24-25 prosent av bruttoinntekten på 1990-tallet. Unntaket var 1992 da gjennomsnittsskattesatsen var 22 prosent. I årene etter har satsen økt noe, blant annet som følge av redusert rentefradrag. Også når en ser på personer på ulike inntektsnivåer har gjennomsnittsskattesatsen vært stabil med svak økning på 1-2 prosentpoeng i løpet av 1990-tallet. Den firedelen av personene med lavest bruttoinntekt i 1999 betalte en gjennomsnittsskatt på 10 prosent i 1999, mens den tilsvarende satsen var 30 prosent for personene i den rikeste firedelen.

Inntektsforskjellene mellom kvinner og menn ble noe utjevnet i løpet av 1990-årene. Innhenting var sterkest på begynnelsen og slutten av tiåret. Likevel utgjorde kvinnenenes gjennomsnittlige bruttoinntekt kun 60 prosent av mennenes i 1999. Dette reflekterer først og fremst at kvinner i større grad enn menn er hjemmearbeidende eller arbeider deltid. Gjennomsnittlig bruttoinntekt er høyest for personer i aldersgruppen 45-54 år. I 1999 var denne inntekten 293 500 kroner. De laveste inntektene finner man blant de yngste og de eldste. I 1999 utgjorde bruttoinntekten for personer i aldersgruppen 17-24 år i gjennomsnitt 31 prosent av bruttoinntekten for aldersgruppen 45-54 år. Det tilsvarende forholdstallet var 44 prosent for personer over 80 år.

Utviklingen i bruttoinntekt for personer 17 år og over. 1984-1999. 1999-kroner

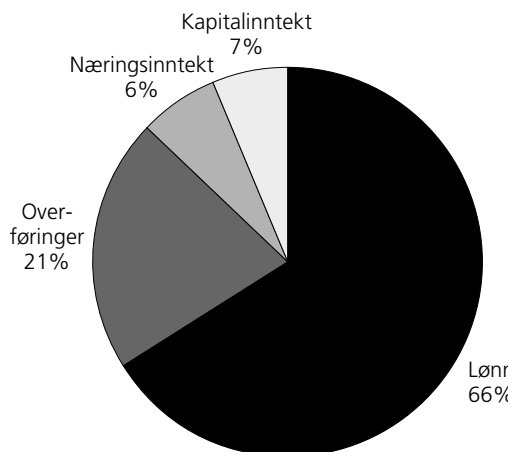

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsene og Selvangivelsesstatistikk.

Selvstendig næringsdrivende i andre næringer enn primærnæringene (jordbruk, skogbruk og fiske) hadde i gjennomsnitt høyest bruttoinntekt. I 1999 lå nivået for denne gruppen på 422 700 1999-kroner. Nivået for ansatte var 291 000 kroner, om lag 3 000 kroner mer enn gjennomsnittlig bruttoinntekt for selvstendige i primærnæringene. Pensjonister og trygdemottakere hadde en gjennomsnittlig bruttoinntekt på 145 200 kroner i 1999. Den reelle inntektsveksten over perioden 1990-1999 var sterkest for selvstendig utenom primærnæringene og for pensjonister og trygdede med henholdsvis 34 og 33 prosent. For ansatte og selvstendig i primærnæringene var den reelle veksten i bruttoinntekten henholdsvis 24 og 23 prosent.

I vurderinger av levestandard er ofte *husholdningenes* inntektsutvikling mer interessant enn inntekten til voksne individer. Personer med lave eller ingen personlige inntekter kan likevel ha høy levestandard fordi inntekter og forbruksmuligheter overføres mellom medlemmer i husholdningen. I inntektsstatistikken er en husholdning definert som alle personer som bor og spiser sammen, uansett slektsforhold. Den gjennomsnittlige husholdningsstørrelsen var i 1999 2,2 personer. Beregningene av husholdningsinntekt omfatter flere typer inntekt enn bruttoinntekten; skattefrie inntekter som barnetrygd, bostøtte og sosialhjelp er inkludert. Mens gjennomsnittlig bruttoinntekt for alle personer 17 år og eldre var 220 100 i 1999, var gjennomsnittlig samlet husholdningsinntekt for alle husholdninger ifølge inntekts- og formuesundersøkelsen 381 500 kroner dette året. Lønn utgjør den klart største andelen av husholdningenes samlede inntekter. I 1999 var lønnsandelen 66 prosent, mens overføring-

Inntektssammensetning for husholdninger. 1999

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsen 1999.

enes andel var 21 prosent, se figur. For nærmere 61 prosent av husholdningene var lønn den største inntektskilden. For 27 prosent var ytelser fra folketrygden den største inntektskilden. I 1999 var den gjennomsnittlige utlignede skatten for husholdningene 94 200 kroner eller 25 prosent av samlet husholdningsinntekt. Gjennomsnittlig inntekt etter skatt for alle husholdninger var dermed 283 900 kroner i 1999.

Utviklingen i inntektsforskjeller

Brukt direkte viser tallene fra inntekts og formuesundersøkelsene at fordelingen av husholdningenes inntekt etter skatt er blitt noe mer ujevn i løpet av 1996 årene. En tilsvarende utvikling, men vesentlig sterkere, er observert også i andre land, spesielt i USA og Storbritannia. Utviklingen i inntektsfordelingen kan belyses på flere måter. Et svært summarisk mål er den såkalte Gini-koeffisienten som øker med økende ulikhet fra 0 dersom alle individer tjener like mye, til 1 ved maksimal ulikhet, dvs. når all inntekt mottas av 1 person (eller husholdning). Tabell 1 i boks 1 viser at Gini-koeffisienten økte fra 0,228 til 0,254 fra 1990 til 1994, tilsvarende 11,4 prosent ifølge tall fra inntekts- og formuesundersøkelsene¹. Deretter ser utviklingen ut til å stabilisert seg; også i 1999 var Gini-koeffisienten 0,254. Det er ikke klart om økningen i dette ulikhetsmålet i første halvdel av 1990-årene skal karakteriseres som stor. I tillegg vil en oppsummering av inntektsfordelingen i kun ett tall nødvendigvis innbære at man ser bort fra mye potensielt interessant informasjon. For eksempel vil det til enhver verdi av Gini-koeffisienten finnes mange ulike inntektsfordelinger. En rikere beskrivelse av utviklingen i inntektsfordelingen er gitt i tabellen på neste side. Tabellen har grup-

¹ Inntekts- og formuesundersøkelsene er utvalgsundersøkelser. Total- og gjennomsnittstall vil derfor være beheftet med såkalt utvalgsusikkerhet, fordi opplysningene man får avhenger av hvem som kommer med i det utvalget som trekkes. Metodene for gjennomføringen av utvalgsundersøkelser sikrer imidlertid at gjennomsnittstallene for utvalget med stor sannsynlighet er representative for hele befolkningen. Et mål på utvalgssikkerheten er *standardavviket* som måler det gjennomsnittlige avviket mellom observasjonene av en størrelse og den tilhørende gjennomsnittsverdien. For Gini-koeffisienten varierer standardavviket mellom 0,002 og 0,004.

pert husholdningene i 10 like store grupper. Gruppe 1 består av den tidelen av husholdningene som har den laveste gjennomsnittsinntekten, definert som husholdningsinntekt per forbruksenhet i husholdningen. I gruppe 2 finner man den tidelen av husholdningene som har nest lavest gjennomsnittsinntekt osv. opp til gruppe 10 som består av den tidelen som har høyest gjennomsnittsinntekt. Antall forbruksenheter i en husholdning kan avvike fra antall personer, blant annet fordi det er antatt å være stordriftsfordeler i husholdningene, og fordi barn krever mindre forbruk enn voksne av enkelte goder uten at de av den grunn har det dårligere. Tabellen viser at tidelen med lavest gjennomsnittsinntekt mottok 3,9 prosent av husholdningenes samlede inntekter i 1999. Den tilsvarende inntektsandelen for den «rikeste» tidelen av husholdningene var 21,8 prosent. Med en helt jevn inntektsfordeling ville hver av de ti gruppene mottatt 10 prosent av totalinntekten.

Det er først og fremst i den øvre enden av inntektsfordelingen at det har skjedd endringer på 1990-tallet. Den tidelen med høyest gjennomsnittsinntekt økte sin andel av husholdningenes samlede inntekter fra 19,0 prosent i 1990 til 21,8 prosent i 1999. Tabellen viser at dette har skjedd ved at alle de ni andre gruppene har fått redusert sin inntektsandel. Reduksjonen er imidlertid minst for lavinntektsgruppen, hvis andel ble redusert fra 4,0 prosent i 1990 til 3,9 prosent i 1999. Denne gruppen har imidlertid bedret sin relative posisjon gjennom andre halvdel av 1990-årene. Tilsvarende indikerer tabellen at den sterkeste økningen i høyinntektsgruppens inntektsandel skjedde i første halvdel av 1990-tallet.

Analysen har vist at den sterke økningen i aksjeutbytte er en medvirkende årsak til at inntektsforskjellene

økte på 1990-tallet. Aksjeutbytte mottas i dominerende grad av husholdninger med høyest inntekt. I 1996 mottok for eksempel de 10 prosent av personene med høyest inntekt etter skatt per forbruksenhet nærmere 89 prosent av alt utbytte. Økningen i utbetalt aksjeutbytte har sannsynligvis sammenheng med skattereformen i 1992 som gjorde det mer lønnsomt å utbetale aksjeutbytte framfor å øke verdiene på eiernes aksjer ved å holde overskudd tilbake i bedriftene. Kapitalgevinster som følge av tilbakeholdelse av overskudd er en form for inntekt som i stor grad ikke fanges opp i offentlig statistikk, mens aksjeutbytte fanges opp. Et viktig spørsmål er dermed i hvilken grad endringene i inntektsfordelingen på 1990-tallet uttrykker en realitet, eller om de bare reflekterer en økt synliggjøring av kapitalinntekter. Dette spørsmålet diskuteres i boks 1. Konklusjonen her er at bruk av registrerte aksjeutbytter og realisererte aksjekursgevinster fører til at ulikheten i inntekt etter skatt undervurderes i perioden før skattereformen og overvurderes etter reformen, sammenlignet med det bildet man får ved å benytte et alternativt kapitalinntektsbegrep basert på en langsiktige gjennomsnittsavkastning på egenkapital. Når en benytter det alternative målet for kapitalinntekter, får også økt ulikhet i lønnsinntektene større betydning som årsak til økningen i inntektsforskjellene.

Spørsmålet om Norge har et "fattigdomsproblem" har fått stor oppmerksomhet i den senere tid. Oppfatningen av omfanget av dette spørsmålet avhenger selvsagt av hvordan fattigdom defineres. Boks 2 går nærmere inn på dette. En mye brukt definisjon i norske og internasjonale studier av fattigdom er at gruppen "fattige" består av dem som har en inntekt lavere enn 50 prosent av den såkalte medianinntekten. Medianinntekten er det inntektsnivået som er så høyt at nøyaktig

Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet, for personer. (θ = 0,5). Andel av totalinntekten og kumulativ fordeling. 1986-1999. Prosent

	Desil									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1986	4,1	6,1	7,2	8,2	9,1	9,9	10,9	12,1	13,8	18,6
1988	4,2	6,1	7,3	8,2	9,1	9,9	10,8	12,0	13,6	18,7
1990	4,0	6,0	7,2	8,2	9,1	9,9	10,9	12,0	13,7	19,0
1992	3,8	5,9	7,0	8,1	9,0	9,9	10,9	12,1	13,8	19,6
1994	3,5	5,6	6,9	7,9	8,9	9,8	10,8	12,0	13,7	20,8
1996	3,7	5,6	6,9	7,9	8,8	9,7	10,6	11,7	13,4	21,7
1998	3,9	5,8	6,9	7,9	8,7	9,6	10,5	11,7	13,5	21,4
1999	3,9	5,7	6,9	7,8	8,8	9,6	10,5	11,6	13,4	21,8
	Kumulativ fordeling									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1986	4,1	10,2	17,4	25,6	34,7	44,6	55,5	67,6	81,4	100
1988	4,2	10,3	17,6	25,9	35,0	44,9	55,7	67,7	81,3	100
1990	4,0	10,0	17,1	25,3	34,4	44,3	55,3	67,3	81,0	100
1992	3,8	9,7	16,7	24,8	33,8	43,7	54,6	66,7	80,4	100
1994	3,5	9,2	16,0	24,0	32,8	42,6	53,5	65,5	79,2	100
1996	3,7	9,4	16,2	24,1	32,8	42,5	53,1	64,9	78,3	100
1998	3,9	9,7	16,6	24,5	33,3	42,9	53,4	65,1	78,6	100
1999	3,9	9,6	16,5	24,4	33,1	42,7	53,2	64,8	78,2	100

(Negative beløp er satt lik 0)

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsene.

Boks 1: Reflekterer økningen i registrerte inntektsforskjeller realiteter?

Tall fra inntekts- og formuesundersøkelsene tyder på at inntektsulikheten i Norge økte på 1990-tallet, og at en vesentlig del av økningen i inntektsforskjellene skyldes økte kapitalinntekter etter skattereformen i 1992. Før skattereformen var det skattemessig lite attraktivt å dele ut selskapsoverskudd som utbytte til aksjonærene. I stedet ble store deler av overskuddet holdt tilbake i bedriftene. Eiernes inntekt består da i en tilsvarende verdistigning på aksjene. Denne typen kapitalinntekt fanges i liten grad opp i offisiell statistikk. Skattereformen av 1992 ga større grad av skattemessig likebehandling av ulike typer kapitalinntekter. En konsekvens av reformen var derfor at en større del av bedriftenes overskudd ble kanalisert fra kursgevinster som ikke blir registrert i inntektsstatistikken til aksjeutbytte som blir det. I tillegg omfatter mye av det utdelte aksjeutbyttet etter skattereformen avlønning av aktive eiere. I de første årene etter reformen stammet dessuten mye av utbyttet fra oppløste skattemessig betingede reserver opptjent over lang tid. Uavhengig av endringer i skattemessige incentiver kan rene regnskapsmessige disposisjoner endre sammensetningen av eieres inntekter på en slik måte at den registrerte kapitalinntekten varierer mye fra år til år. Alt i alt gjør disse forholdene det interessant å undersøke om og i hvilken grad endringer i den rapporterte kapitalinntekten reflekterer endringer i den reelle underliggende inntektsoptjeningen. Et beslektet spørsmål er om en kan bedre sammenlignbarheten av kapitalinntekter over tid ved å innføre et mer robust mål på kapitalinntekter.

Fjærli og Aaberge (2000) studerer disse spørsmålene ved å definere eierinntekt som den langsiktige gjennomsnittsavkastningen på risikokapital. Dette inntektsbegrepet måler hva eierne kan forvente å ta ut som konsum over tid og fremdeles ha realverdien av kapitalen inntakt. Inntektsbegrepet kan gis en teoretisk begrunnelse, og det er mer robust overfor den typen regnskapsmessige disposisjoner som er nevnt ovenfor. De konkrete beregningene av dette alternative målet på kapitalinntekter er blant annet basert på

Tabell 1. Ulikhet i husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet målt ved Gini-koeffisienten, 1986-98. Tradisjonelt inntektsbegrep og alternativt inntektsbegrep.

	Tradisjonelt inntektsbegrep	Alternativt inntektsbegrep
1986	0,222	0,233
1987	0,223	0,227
1988	0,219	0,232
1989	0,234	0,234
1990	0,228	0,238
1991	0,233	0,239
1992	0,237	0,243
1993	0,243	0,237
1994	0,254	0,245
1995	0,248	0,244
1996	0,257	0,246
1997	0,261	0,250
1998	0,251	0,241
Gjennomsnitt for (1986-92)	0,228	0,235
Gjennomsnitt for (1993-98)	0,252	0,244
Prosentvis endring, (1986-92) - (1993-1998)	10,31	3,76

For begge sett av beregninger er utvalgsusikkerheten målt ved standardavviket mellom 0,002 og 0,004.

anslag på markedsverdien av aksjeporteføljen, samt en realavkastningsrate på 8,9 prosent som svarer til det man kunne oppnå på Oslo Børs i perioden. Forutsetningene er ellers som i St meld nr 50 (1998-99) («Utjamningsmeldingen»).

Tabell 1 viser utviklingen i ulikhet i husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet målt ved Gini-koeffisienten i perioden 1986-98 for to inntektsbegreper. Det ene er basert på den tradisjonelle målingen av kapitalinntekter som benyttes i den offisielle statistikken, mens det andre begrepet er basert på det alternative målet på kapitalinntekter som ble beskrevet over. Bruk av det alternative kapitalinntektsbegrepet gir en mindre økning i inntektsulikhet enn det man får ved den tradisjonelle definisjonen benyttet i blant annet St meld nr 50, 1998-99. Spesielt undervurderes ulikheten i inntekt etter skatt i perioden før skattereformen ved bruk av registrerte inntekter, sammenlignet med resultatene basert på det alternative inntektsbegrepet. Etter skattereformen er det omvendt.

Den sterke fokuseringen på aksjeutbytter som årsak til økt ulikhet har også fjernet oppmerksomheten fra andre utviklingstrekk i inntektsforholdene. Tabell 2 dekomponerer endringen i gjennomsnittlig Gini-koeffisient knyttet til fordelingen av husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet mellom periodene 1986-92 og 1993-98. Det framgår at utviklingen i lønnsinntekter bidro relativt mye til den økte inntektsulikheten i perioden 1986-1998. Dette utviklingstrekket gjelder uansett inntektsdefinisjon, men det forsterkes ved bruk av det alternative inntektsbegrepet. Det samme gjelder eierinntekt målt ved det tradisjonelle inntektsbegrepet, men ikke når det alternative målet på eierinntekt benyttes. Det negative bidraget fra skatt betyr at skattene isolert sett modifiserte økningen i inntektsulikhet etter skattereformen.

Referanser:

Fjærli, E. og R. Aaberge (2000): Tax Reforms, Dividend Policy and Trends in Income Inequality: Empirical Evidence based on Norwegian Data. Discussion Paper nr. 284, Statistisk sentralbyrå.

Fjærli, E. og B. Naug (2000): Aksjer og inntektsfordeling, Økonomiske analyser 6/2000

Tabell 2. Bidrag fra ulike inntektsarter til økningen i gjennomsnittlig Gini-koeffisient fra perioden 1986-92 til perioden 1993-1998

	Tradisjonelt inntektsbegrep	Alternativt inntektsbegrep
Lønn	0,030	0,036
Næringsinntekt	-0,012	-0,011
Pensjoner og overføringer	-0,007	-0,007
Annen kapitalinntekt	-0,006	-0,006
Eierinntekter	0,030	0,007
Skatt på inntekt og formue minus barnetrygd	-0,011	-0,011
Total endring i Gini-koeffisient (1986-92) - (1993-1998)	0,024	0,009

Boks 2: Hvor mange er fattige?

Det er vanskelig å gi et presist anslag på hvor mange som er fattige i Norge. Det finnes ingen etablert og allment akseptert definisjon av hva som menes med fattigdom eller hvordan den best kan måles. Et viktig spørsmål er om fattigdom skal defineres ut ifra «absolutte» kriterier bestemt ved kostnadene til et minstekvantum av basisgoder som mat, klær og bolig, eller om definisjonen av fattigdom skal være «relativ» og avhenge av den «gjennomsnittlige» levestandarden i samfunnet. I de fleste internasjonale studier, utført av blant annet OECD, EU og FN, er det etter hvert blitt etablert praksis å benytte den relative tilnærmingen, der lavinntektsgrensen er gitt ved 50 eller 60 prosent av medianinntekten i den årlige inntektsfordelingen. Også de fleste studiene fra Statistisk sentralbyrå følger denne praksisen. At det er et element av vilkårlighet i fastleggingen av den konkrete lavinntektsgrensen, er årsaken til at den i mange analyser *ikke* betegnes som en «fattigdomsgrense».

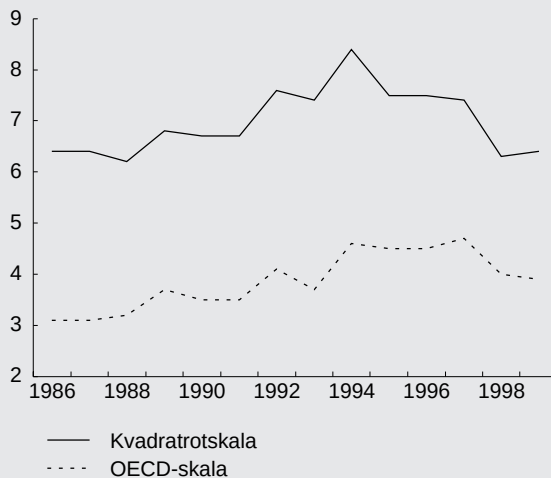
I tillegg til valg av lavinntektsgrense, krever fattigdomsmåling også en rekke andre diskuterte valg av definisjoner og løsninger på måleproblemer. De viktigste gjelder:

- Inntektsbegrep og periode for opptjening av inntekt.
- Ekvivalensskala, dvs. omregning av antall husholdningsmedlemmer til forbruksenheter for å gjøre gjennomsnittsinntekter i små og store hushold sammenlignbare.

Resultater fra både nasjonale og internasjonale studier viser at valg av ekvivalensskala har stor betydning for anslaget på antall «fattige» og hvilke kjennetegn de har. Dette framkommer klart i figuren som viser utviklingen i andelen personer med ekvivalentinntekt under 50 prosent av medianen, basert på to alternative ekvivalensskalaer for perioden 1986-1999. Når en benytter OECDs ekvivalensskala, viser figuren at om lag 4 prosent av befolkningen tilhørte lavinnteksgruppen i 1999. Med en skala som innebærer større stor driftsfordeler, er tilsvarende andel om lag 6 prosent. Analyser har vist at valg av ekvivalensskala i særlig grad påvirker inntekten for enslige eldre. Det skyldes at utgangspunktet for fastleggingen av lavinntektsgrensen, medianinntekten, er følsomt for dette valget. Figuren viser imidlertid at utviklingen i forekomsten av lavinntekt er forbausende lik og uavhengig av valg av ekvivalensskala. Endringene i antall «fattige» faller i stor grad sammen med konjunkturutviklingen i perioden.

Det er flere grunner til at metodene ovenfor i betydelig grad overvurderer tallet på personer som bør karakteriseres som fattige med den definisjonen som er valgt. For det første omfatter lavinnteksgruppen personer som bare forbigående har lave inntekter. Dette kan f.eks. være personer som er

Andelen personer med ekvivalentinntekt under 50 prosent av medianinntekten for alle personer. To ulike ekvivalensskalaer. 1986-1999

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

under utdanning eller næringsdrivende eller aksjonærer som har bokført store tap på selvangivelsen. Når det man i stedet for å se på inntekter i ett enkelt år tar hensyn til inntektsoptjening over 5 eller 10 år, viser studier utført i SSB at tallet på kronisk fattige ligger mellom henholdsvis 2,1 og 1,5 prosent. For det andre reduseres lavinnteksgruppen hvis en utelater personer med betydelig formue. Det er spesielt klassifiseringen av alderspensjonister som påvirkes av hvordan en tar hensyn til formue.

Referanser

Aaberge, R., A. S. Andersen og T. Wennemo (1999): Temporær og kronisk fattigdom i Norge. 1979-1996, i E. Birkeland (red.). Forskjeller i Levekår. Hefte 1: Inntekt, Notater 99/32, Statistisk sentralbyrå.

Epland, J. (2000): Har Norge flere «fattige» eldre enn andre land?, i Økonomiske analyser nr. 7, Statistisk sentralbyrå.

Epland, J. (2001): Barn i husholdninger med lav inntekt: Omfang, utvikling, årsaker. Rapporter 2001/9, Statistisk sentralbyrå.

Lund, K. og R. Aaberge (1999): Ekvivalensskala og tallfesting av omfang, fordeling og utvikling av fattigdom i Norge: 1982-1995, i E. Birkeland (red.). Forskjeller i Levekår. Hefte 1: Inntekt, Notater 99/32, Statistisk sentralbyrå.

halvparten av befolkningen har en lavere inntekt enn dette nivået. Inntektsbegrepet i norske analyser er husholdningsinntekt per forbruksenhet definert foran. Når stordriftsfordelene anslås i tråd med OECDs standard, tilhørte om lag 4 prosent av befolkningen lavinnteksgruppen i 1999. Når et lavere anslag på stordriftsfordeler i husholdningene benyttes, øker den tilsvarende andelen til om lag 6 prosent. Disse andelen overvurderer imidlertid tallet på dem som bør karakteriseres som fattige etter denne definisjonen. Det

skyldes blant annet at de omfatter personer som bare forbigående har lave inntekter, eksempelvis studenter, næringsdrivende eller aksjonærer som har bokført store tap på selvangivelsen. Studier utført i SSB anslår andelen «kronisk» fattige etter denne definisjonen til mellom 2,1 og 1,5 prosent når en tar hensyn til inntektsoptjening over henholdsvis 5 og 10 år. Lavinnteksgruppen reduseres ytterligere dersom en i tillegg utelater personer med betydelig formue.

Boks 3: Fordelingseffektivitet av endringer i direkte og indirekte skatter og i barnetrygd

Endringer i skatter og avgifter slår forskjellig ut for fattige og rike, og kan variere sterkt mellom ulike typer skatter. I 2000 og 2001 vedtok Stortinget mange endringer i skatte- og avgiftssatsene og i barnetrygden. I det følgende vurderes fordelingsvirkningene av 13 av disse vedtakene. Reformene blir vurdert etter tre klart definerte målsettinger: (a) jevnest mulig fordeling av levestandard; (b) størst mulig økning i gjennomsnittlig levestandard; og (c) størst mulig økning i et spesielt velferdsmål (Sen-velferd) som kombinerer målene om jevnere fordeling og økt levestandard. For å få en hensiktsmessig sammenligning mellom ulike skattetyper måler vi virkningene på fordelingsmålene *per krone* ressursbruk eller provenyutap ved de ulike reformene. Derav ordet *fordelingseffektivitet*, som svarer på spørsmålet om hvor vi får mest fordelingseffekt ut av hver krone brukt på skatteendringen. Beregningsresultatene vises i tabellen nedenfor, der fotnotene gir nærmere forklaringer av metoder og begreper. Rangeringen av de ulike vedtakene for hvert av de tre målene på fordelingseffektivitet vises i parentes.

Skatteendringene er listet opp etter hvor høyt de skårer på økt Sen-velferd, med økt barnetrygd på topp og redusert toppskatt på bunn. Det må understrekes at våre beregninger viser bare hvor effektive de ulike skattereformene er til å *fordele* inntekt og konsum mellom husholdninger. Vi forsøker ikke å måle hvor effektive de er i andre sammenhenger, f.eks. til å *produsere* konsumvarer. Redusert toppskatt kan for eksempel tenkes å øke arbeidstilbudet hos mange lønsmottakere med høy produktivitet, noe vi altså ikke tar hensyn til i beregningene.

Økt barnetrygd for tredje eller flere barn skårer høyest på alle de tre målene for fordelingseffektivitet. Den skårer høyest på likhetsgraden fordi det er mange store barnefamilier som har relativt lav levestandard, og denne type barnetrygd bringer de fattigste effektivt oppover levestandardstigen. Mange av de store barnefamiliene er relativt fattige til tross for at vi har forutsatt at store barnefamilier nyter godt av klare stordriftsfordeler i husholdningsproduksjonen. Dermed er de også effektive produsenter av levestandard for sine medlemmer. Denne type endring i barnetrygd skårer derfor også høyest på økning i gjennomsnittlig levestandard. Siden Sen-velferd er produktet av gjennomsnittlig levestandard og likhetsgrad skårer denne form for barnetrygd også høyest på dette velferdsmålet. *Økt barnetrygd for alle barn* er ikke like fordelingseffektiv, men også den skårer høyt på alle de tre målene.

Ordningen med ekstra barnetrygd for tredje og flere barn ble fjernet fra år 2000 til 2001, og fra 2001 til 2002 ble barnetrygden holdt nominelt konstant, og dermed reelt redusert på grunn av prisstigningen. Begge regjeringene i høst sto bak det siste innstrammingsforslaget, og påpekte at det bør sees i sammenheng med økt satsing på barnehager, som vi her ikke har analysert fordelings-effektene av.

Nederst i tabellen finner vi *Redusert toppskatt ved økning i nedre grense i 2. intervall*. Denne endringen vil bare de rikeste nyte godt av og endringen i likhetsgraden er sterkt negativ. Effekten på Sen-velferd er likevel positiv siden gjennomsnittlig levestandard øker i tilstrekkelig grad, men velferdseffekten per krone er kun 8 prosent av velferdseffekten av økt barnetrygd for tredje eller flere barn. *Redusert toppskatt ved økning i nedre grense i 1. intervall* gir mindre dårlig fordelingseffektivitet. Stortinget vedtok høsten 2001 å øke begge innslagspunktene, som gir en fordelingseffektivitet mellom de to enkeltvedtakene.

Stortinget vedtok for 2002 *Økt bunnfradrag i nettoinntekt (for pensjonister o.l.)*. Dette er det mest effektive fordelingsvirkemidlet blant høstens skattevedtak, og skårer spesielt høyt på økning i likhetsgraden. Stortingets vedtak om *Økt minstefradrag: økning i sats fra 22 til 23 prosent* gir også meget god fordelingseffektivitet. Derimot gir vedtaket om *Økt minstefradrag: økning i maksimumsverdi fra kr 40 300 til kr 43 000* redusert likhetsgrad og relativt svak økning i Sen-velferd. Dette skyldes at alle med høy inntekt nyter godt av en slik økning, og mange med ingen eller lav inntekt ikke tjener noe på denne endringen.

Siden *Redusert moms på matvarer* først ble innført 1. juli 2001, vil den medføre reduksjon i årsgjennomsnittet for matprisene både i 2001 og 2002. Vi ser at fordelingseffektiviteten av denne endringen er relativt positiv. Tilsvarende resultat, men med noe mindre fordelingseffektivitet, får vi for *Redusert elektrisitetsavgift*. Stortinget vedtok å redusere elavgiften fra 11,3 til 9,3 øre pr. kWh fra 1. januar 2002. *Økt særfradrag og Økt bunnfradrag i inntektskatt*, begge innført pr. 1. januar 2002, gir også en positiv fordelings-effekt med økt likhet. Fordelingseffektiviteten er imidlertid kun av middels størrelse.

Tabell 1. Fordelingseffektivitet av endringer i utvalgte direkte og indirekte skatter.^a Rangeringsnummer i parentes

	Rangeringsnummer i parentes					
	Endring i Sen-velferd ^b per krone ^c		Endring i gjennomsnittlig levestandard ^b per krone ^c		Endring i likhetsgraden ^b per krone ^c	
Økt barnetrygd for tredje eller flere barn	2,15	(1)	1,57	(1)	5,10	(1)
Økt barnetrygd for alle barn	1,69	(2)	1,48	(2)	2,97	(4)
Økt bunnfradrag i nettoinntekt (for pensj. o.a.)	1,67	(3)	1,13	(13)	4,34	(2)
Økt minstefradrag: økning i sats fra 22% til 23%	1,51	(4)	1,17	(11)	3,26	(3)
Redusert moms på matvarer	1,19	(5)	1,26	(8)	1,14	(5)
Redusert elektrisitetsavgift	1,12	(6)	1,23	(10)	0,94	(7)
Økt særfradrag	1,08	(7)	1,16	(12)	1,03	(6)
Økt bunnfradrag inntektskatt: fra 2001 til 2002	1,04	(8)	1,26	(6)	0,40	(8)
Økt minstefradrag: fra 2001 til 2002 ^d	1,02	(9)	1,24	(9)	0,38	(9)
Økt minstefradrag: økning i maksimumsverdi	0,87	(10)	1,26	(5)	-0,55	(10)
Redusert toppskatt: økning nedre grense i 1. intervall	0,66	(11)	1,27	(4)	-1,74	(11)
Redusert toppskatt: endring fra 2001 til 2002 ^e	0,61	(12)	1,26	(7)	-1,93	(12)
Redusert toppskatt: økning i nedre grense i 2. intervall	0,18	(13)	1,32	(3)	-4,55	(13)

^a Metoden er nærmere beskrevet i en artikkel av Benedictow, Hussein og Aasness i Økonomiske analyser 9/2000. Vi ser her på en ekspansiv politikk med reduserte skattesatser og økte fradrag/stønader. Ved en kontraktiv politikk, det vil si ved en økning i skatter og en reduksjon av stønader, vil en få nøyaktig motsatt rangering, dvs. at en vil få minst reduksjon i Sen-velferd per krone ved å øke toppskatten, og størst reduksjon ved å redusere barnetrygden. Selve tallene for fordelingseffektivitet blir tilnærmet like uansett fortegn og størrelse på (moderate) skatteendringer.

^b Metoden er basert på at vi først beregner levestandarden til hver person i et stort representativt utvalg av den norske befolkning, som husholdningens totale forbruksutgift dividert på en husholdningsspesifikk prisindeks og antall forbruksenheter målt ved OECD skalaen. Deretter aggregeres levestandarden over alle personer til ulike typer fordelingsmål. Likhetsgraden er lik 1 minus Gini-indeksen. Sen-velferd er gjennomsnittlig levestandard multiplisert med likhetsgraden, som aksiomatisk begrunnet av Amartya Sen, 1974, Journal of Public Economics 4, 387-403.

^c Med "per krone" menes her "per krone økning i samlet konsum som skyldes skattereduksjonen". Vi kunne i stedet målt "per krone reduksjon i samlet proveny", som ville gitt omtrent samme resultat med vår nåværende modell.

^d Økning i øvre grense fra 40 300 til 43 000 og økning i sats fra 22% til 23%.

^e Økning i nedre grense fra 289 000 til 320 000 i skattekasse 1, og økning i nedre grense for 2. intervall fra 793 200 til 830 000 i begge skatteklasser.

Kilde: Lotte-Konsum 2002A, Statistisk sentralbyrå.

Boks 4: Inntektskomponenter etter fylke

Tradisjonelle analyser av inntektsfordeling omfatter kun private inntekter, som er definert ved markedsinntekter og offentlige kontantoverføringer fratrukket skatter. Realytelser i form av tjenester er altså ikke inkludert, til tross for at skatteinntektene blir brukt til å finansiere slike tjenester. Omfanget og fordelingen av kommunale tjenester mellom kommuner og personer vil imidlertid kunne ha stor betydning for husholdenes/personenes velferd. Fordelingen av kommunale tjenester avhenger dels av nasjonale skatte- og overføringssystemer som bestemmer inntektsgrunnlaget for den enkelte kommune, og dels av lokale kostnadsforhold samt hvordan kommunene prioriterer mellom ulike tjenester og ulike grupper av mottakere.

Utvidet inntekt er definert som private inntekter etter skatt pluss verdien av kommunale tjenester. Private inntekter kan deles opp i flere komponenter. Vi benytter følgende dekomponering av utvidet inntekt:

Utvidet inntekt = markedsinntekter + kontantoverføringer
- skatter + kommunale brukersubsidier

Private inntekter etter skatt omfatter de tre første komponentene. For å ta hensyn til betydningen av stordriftsfordeler i husholdningene er private inntekter etter skatt omregnet ved hjelp av en ekvivalensskala, som viser hvor mye inntekt husholdninger av ulik størrelse trenger for å oppnå samme materielle velferd som et referanse-hushold (enslige voksne). For kommunale tjenester antar vi at det ikke er stordriftsfordeler i forbruket.

Vi mangler informasjon om den eksakte fordelingen av kommunale tjenester på mottakere. Derfor vil vi presentere resultater fra en analyse der vi fokuserer på de gjennomsnittlige brukersubsidiene i hver kommune. Verdien av de kommunale tjenestene som personene mottar, vil da være bestemt av økonomien og kostnadsforholdene i bostedskommunen. Kostnadsforholdene blir blant annet påvirket av kommunestørrelse og bosettingsmønster. Personer som er bosatt i velstående kommuner mottar større kommunale brukersubsidier enn personer som er bosatt i kommuner med lave inntekter.

For å verdsette de kommunale tjenestene har vi tatt utgangspunkt i utgiftene i det kommunale driftsregnskapet, men disse utgiftene er korrigert for variasjoner i arbeidsgiveravgift, kostnader per produsert enhet og helsetilstanden i befolkningen. For å beregne kostnader knyttet til variasjoner i enhetskostnader og helsetilstanden benytter vi en modell som forklarer utgiftsvariasjoner som en funk-

sjon av demografiske, sosiale og geografiske faktorer, samt kommunale inntekter. Det er foretatt en standardisering der utgiftene er beregnet for et gjennomsnittlig nivå av de variablene som vi antar påvirker enhetskostnadene og helsetilstanden. Begrunnelsen for denne standardiseringen er at en økning i enhetskostnadene og/eller en forverring av helsetilstanden bidrar til økte kommunale utgifter, uten at dette gir opphav til en tilsvarende økning i befolkningens velferd. Til tross for denne standardiseringen finner vi betydelige variasjoner i brukersubsidiene per innbygger etter kommune, noe som blant annet skyldes variasjoner i kommunenes inntekter per innbygger. Fylkeskommunale tjenester er ikke inkludert i beregningene. Brukersubsidiene er beregnet eksklusive kommunale gebyrer og økonomisk sosialhjelp.

Tabellen viser gjennomsnittlig verdi for utvidet inntekt og de fire komponentene for personer etter fylke. De 19 fylkene er ordnet etter nivået på utvidet inntekt per innbygger. Akershus har høyest gjennomsnittlig utvidet inntekt, fulgt av Oslo, Rogaland og Finnmark. Lavest utvidet inntekt per innbygger finner vi i Hedmark, Nord-Trøndelag og Oppland. Tabellen viser videre at fylker med et høyt gjennomsnittlig nivå på utvidet inntekt også har relativt høye markedsinntekter, mens fylker med et lavt nivå på utvidet inntekt har lave markedsinntekter. Et unntak fra dette mønsteret er imidlertid Finnmark, som har et høyt nivå på utvidet inntekt til tross for lave markedsinntekter. Dette skyldes høye kontantoverføringer, lave skatter og et særskilt høyt nivå på verdsatte kommunale tjenester i Finnmark. De lave skattene skyldes ikke bare lave skattbare inntekter, men også at Finnmark og Nord-Troms inngår i en egen tiltakssone med et særskilt fradrag i alminnelig inntekt, redusert skattesats for alminnelig inntekt og redusert toppskatt.

Det er en klar tendens til at skattene (positivt regnet) øker med økende nivå på markedsinntektene. Kontantoverføringene viser liten grad av sammenheng med nivået på markedsinntektene. Det er befolkningen i Nord-Norge, og særlig Finnmark, som har et særskilt høyt nivå på verdsatte kommunale tjenester. Vi finner også et høyt nivå i Oslo, men her må vi ta forbehold fordi metoden for å skille ut den kommunale aktiviteten i Oslo kan gi misvisende resultater. Hedmark, Oppland, Østfold og Vestfold har et lavt gjennomsnittlig nivå på kommunal tjenesteyting. Det er en tendens til at fylker med et lavt nivå på utvidet inntekt også har et lavt gjennomsnittlig nivå på kommunal tjenesteyting. Den fylkesvise grupperingen fanger imidlertid ikke opp at verdien av kommunale tjenester per innbygger varierer til dels betydelig mellom kommuner innenfor det enkelte fylke.

Gjennomsnitt for utvidet inntekt og inntektskomponenter etter fylke, NOK 1998

	Utvidet inntekt	Markedsinntekter	Kontantoverføringer	Skatter	Kommunale brukersubsidier
Akershus	249 400	270 700	46 500	-89 300	21 500
Oslo ¹	238 000	241 400	51 900	-80 700	25 300
Rogaland	230 000	241 500	43 700	-77 100	21 800
Finnmark	223 600	184 900	55 300	-48 100	31 500
Buskerud	218 000	219 100	48 400	-70 200	20 800
Hordaland	217 500	218 700	48 000	-69 900	20 600
Vestfold	213 400	206 300	53 900	-66 200	19 300
Sogn og Fjordane	213 100	210 200	45 500	-64 300	21 700
Møre og Romsdal	212 800	210 100	47 700	-65 200	20 200
Troms	212 500	197 100	50 500	-59 900	24 800
Vest-Agder	210 700	201 700	51 900	-64 000	21 100
Aust-Agder	209 100	198 500	52 600	-62 600	20 600
Nordland	207 400	187 600	53 400	-58 100	24 500
Telemark	206 700	193 800	54 300	-62 600	21 100
Sør-Trøndelag	206 700	200 100	49 700	-63 400	20 300
Østfold	204 800	194 500	53 100	-61 600	18 900
Oppland	198 500	187 900	50 100	-58 400	18 900
Nord-Trøndelag	197 500	183 300	49 800	-55 700	20 100
Hedmark	197 000	181 900	52 800	-56 700	18 900
Hele landet	218 600	216 000	49 900	-68 900	21 600

¹ Verdsettingen av kommunale tjenester i Oslo bygger på anslag der inntektene er splittet på en kommunal og en fylkeskommunal del.

Boks 5: Fordeling av arv

Arv er en del av samspillet mellom familiemedlemmer. Det foregår en utveksling av ressurser mellom foreldre og barn gjennom hele livsløpet, og mange etterlater seg arv når de dør. I det følgende skal vi diskutere fordelingen av arv og gaver, og vi skal fokusere på «materieell» arv, dvs. arv av omsettbare formuesgjenstander. Er det slik at det er personer som allerede har høy formue og høy inntekt som mottar mest i form av gaver og arv?

Hvor mye arves?

I tabell 1 gis det et anslag på størrelse og sammensetning av arv og gaver i 1998 slik de ble registrert hos skattemyndighetene.¹ Denne kilden til informasjon om arv er dermed basert på verdsettelsesreglene i arveavgiftsloven. Hovedregelen er at de arvede objektene skal verdsettes til markedsverdi. Både unntakene fra hovedregelen og verdsettelsespraksis tilsier imidlertid at verdiene i virkeligheten er større enn det tallene i tabell 1 indikerer. For eksempel skal verdien av ikke-børsnoterte aksjer settes til 30 prosent av de skattemessige verdiene i selskapet, der skattemessige verdier betyr lav verdsettelse også før 30-prosentsregel. Også verdien av mottatte hytter og hus er betydelig undervurdert i tabellene ovenfor. Salgssum og takst anvendes i om lag 50 prosent av tilfellene, men for den resterende eiendomsmassen vil verdsettelsene være lave, ventelig som følge av samspill mellom selvdeklarasjon (ved beregning av arveavgift) og byråkratiske praksis. Omregnet til nasjonale størrelser ser vi at befolkningen mottok ulike gjenstander verdsatt til om lag 13 mrd. kroner i (brutto) arv i 1998, mens det ble overført i overkant av 8 mrd. kroner i form av gaver. Det meste av dette er overføringer til livsarvinger (som barn og barnebarn) og overføringer til andre familiemedlemmer (som søsken). En ser at faste eiendommer er det dominerende arve- og gaveobjektet. Vær oppmerksom på at tallene er basert på en utvalgsundersøkelse, som innebærer usikkerhet ved tallene.

Tabell 1. Brutto formuesverdi (mill.kr), etter type arv- og gavegjenstand, registrert hos skattefogdene. 1998

	Arv i mill. kr	Gaver i mill. kr
Bruttoformue	12 785,1	8 193,4
Faste eiendommer	6 941,4	4 567,2
Eiendeler i næringsvirksomhet	89,2	503,1
Bankinnskudd	4 217,0	1 033,0
Kontanter	224,7	1 542,8
Ikke-børsnoterte aksjer og andeler	102,4	318,8
Annen	1 210,4	228,7
Sum gjeld	1 338,6	2 535,3
Nettoformue	11 446,5	5 658,2

Arvens fordelingsprofil

Det neste spørsmålet er hvordan arven fordeler seg. Økonomiske resonnementer omkring fordelingen av arv tar utgangspunkt i modeller for hvorfor personer etterlater seg arv. En slik modell er den altruistiske arvmodellen. Den sier at foreldre tar hensyn til barns preferanser, muligheter og behov når de foretar sine beslutninger. Altruistiske foreldre overfører støtte til utdanning og etterlater seg arv, og det tas hensyn til barnas avkastning i yrkeslivet når foreldrene fordeler støtte til utdanning og når arven fordeles mellom barna. På den måten kan arv kompensere for manglende talent, tilfældighetenes spill, etc. Dette innebærer både at forskjeller mellom foreldre og barn reduseres, og at foreldrene gjennom arven bidrar til å redusere ulikheten mellom barn.

Men ofte vil en være mer interessert i betydningen av arv når det gjelder fordeling mellom personer eller mellom familier. Når det gjelder de svært rike, f.eks. de 1% rikeste, så er det liten tvil om at arv er en viktig komponent for sosial reproduksjon mellom generasjoner. For eksempel vises det til at mer enn halvparten av amerikanske borgere som dør rike (dvs. de som er blant de 1% rikeste på dødstidspunktet) har mottatt en betydelig arv.

For resten av befolkningen er det ikke like åpenbart hvordan arven virker. La oss se nærmere på fordelingen av arv med utgangspunkt i norske data. Det benyttes data fra den såkalte arveavgiftsstatistikken, som er basert på registerinformasjon fra skattemyndighetene. Arveavgiftsstatistikken inneholder informasjon om arv og gaver i private skifter², og i hovedsak skifter som utløser avgift. Avgiftsberettigede skifter utgjør kun 30 prosent av antall arvesaker. På den annen side vil store deler av verdiene som arves være avgiftspliktig, og derfor være representert i statistikken. Dessverre er dette statistikkgrunnlaget mangelfullt i den forstand at kun informasjon om verdsettelsene som er foretatt for avgiftsformål er tilgjengelig. Verdier som overføres som arv eller gaver uten at de rapporteres inn til avgiftsmyndighetene har vi naturligvis ikke oversikt over.

I tabell 2 og tabell 3 har vi koblet informasjon fra arveavgiftsstatistikken med data fra selvangivelsesstatistikken, slik at en kan vurdere arvemottakernes inntekter og formue. Vi tar utgangspunkt i gruppen av arvemottakere ett enkelt år, 1998. Siden det vil være positiv samvariasjon mellom arvemottakernes alder og størrelse på inntekt og formue,³ vises fordelingen av arv i to separate aldersgrupper, 40-49 år og 50-59 år. Resultatene her indikerer at arv er relativt jevnt fordelt blant personer med lav og middels inntekt/formue, og at det først og fremst er personer i den øvre delen av inntekts- og formuesrangeringene (10. desil) som skiller seg ut.

At arven er så vidt jevnt fordelt skyldes flere forhold. En viktig forklaring er at tallene reflekterer verdsettelsesreglene i arveavgiftsloven og at personer som har vilje og mulighet til å redusere skattegrunnlaget kan gjøre dette relativt enkelt. En annen sannsynlig årsak er at en stor andel av det som arves er eiendommer (se tabell 1), og fordelingen av denne type arv forventes å være relativt jevn siden store deler av den norske befolkning eier sin egen bolig.

Tabell 2. Gjennomsnittlig bruttoinntekt og gjennomsnittlig nettoformue i desiler (kr) med tilhørende verdier for mottatt arv i 1998. Personer som mottok arv i alderen 40-49 år

	Bruttoinntekt	Arv	Nettoformue	Arv
1. desil	50 272	292 685	-753 238	226 237
2. desil	135 107	257 192	-226 687	229 675
3. desil	181 621	242 918	-49 413	237 291
4. desil	217 300	257 494	24 909	237 643
5. desil	244 664	249 104	95 277	258 813
6. desil	271 026	284 878	179 087	258 872
7. desil	303 012	271 311	288 841	266 805
8. desil	348 444	284 296	436 144	294 214
9. desil	436 609	305 749	681 253	309 581
10. desil	931 389	313 797	2 541 794	440 418

Tabell 3. Gjennomsnittlig bruttoinntekt og gjennomsnittlig nettoformue i desiler (kr) med tilhørende verdier for mottatt arv i 1998. Personer som mottok arv i alderen 50-59 år

	Bruttoinntekt	Arv	Nettoformue	Arv
1. desil	41 808	281 794	-524 038	256 107
2. desil	120 634	252 973	-51 381	250 880
3. desil	169 329	256 010	33 519	248 893
4. desil	209 677	279 516	90 103	231 577
5. desil	239 781	278 334	151 682	243 298
6. desil	268 953	264 496	241 891	247 979
7. desil	300 183	278 434	345 031	283 608
8. desil	344 196	303 981	483 575	273 871
9. desil	427 278	297 781	685 650	311 519
10. desil	837 723	358 320	2 221 399	416 398

¹ Denne oversikten er basert på den såkalte Arveavgiftsundersøkelsen, som er en utvalgsundersøkelse som ble utført av Statistisk sentralbyrå på oppdrag fra Arveavgiftsutvalget.

² Motstykket er offentlige skifter, som utgjør et mindretall.

³ Dvs. arvemottakere framstår som rike og med høye formuer fordi de mottar arv i en fase av livet hvor både inntekt og formue er stor.